

Кизенко Василь,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

РОЗВИТОК ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДИДАКТИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

***Анотація.** Сутнісні особливості навчального і виховного процесів у закладах загальної середньої освіти за сучасних умов зазнають трансформацій, змушуючи педагогічних працівників віднаходити додаткові ресурси задля реалізації кожним здобувачем освіти своєї освітньої траєкторії, зумовленої особистими навчальними можливостями, запитами, інтересами, задатками і здібностями.*

***Ключові слова:** заклади загальної середньої освіти; виховне середовище; дидактичні та структурно-функціональні ресурси.*

У психолого-педагогічній літературі багатоаспектно висвітлюється значення міжособистісного спілкування у процесі розвитку виховного середовища закладів освіти. Акцентується на особливих функціях, задіяння яких є важливим у справі творчого розвитку особистості здобувача освіти і його виховання. Теоретично розробляються засоби підвищення ефективності впливу такого спілкування на результативність навчального та виховного процесів і впроваджуються у шкільну практику [1–3; 7; 8].

З упровадженням у практику профільної освіти організаційних моделей водночас створюються умови для глибшого осягнення сутності не тільки управління навчальним процесом, а й виховним.

За науково обґрунтованого використання варіативного (шкільного і регіонального) освітнього компонента у навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти впроваджуються також різні види диференціації і профілізації навчання [6]. У такий спосіб варіативний освітній компонент як складова системи неперервної професійної освіти відіграє важливу роль у справі модернізації старшої школи, особливо в

умовах індивідуалізації навчання і різновекторного розвитку виховного середовища [5].

Оскільки варіативна освітня складова інтегрує аксіологічний, когнітивний, особистісний і діяльнісно-творчий компоненти, то цей своєрідний комплекс позитивно впливає на загальні й специфічні дидактичні функції курсів за вибором, за якими міцно закріплюється і виховний потенціал. У перебігу формування і реалізації варіативного освітнього компонента забезпечується всебічний розвиток особистості здобувача освіти, відбуваються корекційно-адаптивні та особистісно розвивальні дії.

З упровадженням варіативного освітнього компонента здобувачі освіти з різним ступенем мотивації навчальної діяльності, навченості, навчальної успішності мають змогу задовольняти свої пізнавальні потреби і запити. Учень засвоює той зміст освіти у такий спосіб і на тому рівні, що якнайближче відповідає його можливостям, потребам та інтересам.

Стратегічний орієнтир сучасної освіти, визначаючи сутнісні особливості навчального і виховного процесів, змушує педагогічну спільноту віднаходити додаткові ресурси (передусім – структурно-функціональні), що й спрямовується на створення умов для реалізації кожним учнем своєї освітньої траєкторії, зумовленої особистими навчальними можливостями, запитами, інтересами, задатками і здібностями.

Необхідність гармонізації особистісних і суспільних освітніх інтересів потребує принципово нових підходів як до з'ясування змісту загальної середньої освіти, так і до організації виховного процесу [4].

Виховний процес на тлі предметної підготовки здобувачів освіти конституюється на науковій основі, поєднуючись з іншими методами, і педагогічними та дидактичними дослідженнями зокрема. За зважання на такі структурно-функціональні одиниці можна здобути вагомі результати у царині виховання підростаючого покоління. У такий спосіб створюються широкі можливості для вдосконалення не тільки процесів управління предметною підготовкою, а й виховання учнів через: особистісно орієнтовану спрямованість усіх складових підготовки; варіативність і свободу відвідування учнями курсів за

вибором; поглиблення і розширення змісту освіти; створення належних умов для самореалізації та усвідомлення учнями своєї індивідуальності; активність здобувачів освіти; індивідуалізацію навчального та виховного процесів тощо.

Однак демократизоване навчання (та ще й за збільшення ваги дистанційності) викликає певні проблеми: дещо порушується принцип гуманізації, який передбачає створення саме у стінах школи комфортних умов для розвитку учнів, а за карантинних заходів це переноситься в їхні сім'ї; знижується коефіцієнт корисної дії корелятивності змісту, форм і методів навчання, характеру спілкування і морального психологічного клімату.

Неповномірність розгортання навчальних і виховних констант дидактичного характеру негативно позначається на інтенсивності саме тих педагогічних зусиль, що докладаються задля досягнення оптимального темпу розвитку і виховання учнів. Останнє особливо важливо, оскільки об'єктивне вповільнення інтенсивності цих педагогічних зусиль може спричинити навіть деформацію дитячої свідомості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психолого-педагогічні вимоги до побудови процесу морального виховання. Інформаційний бюлетень АПН України. 1993. Вип. 3/4. С. 6–8.
2. Васківська Г. О. Дидактичні умови реалізації інтерактивних технологій навчання у процесі формування у старшокласників системи знань про людину. Молодь і ринок. 2013. №1 (96). С. 18–22.
3. Гончаренко С. У. Від педагогічної драми – до нової філософії освіти. Рідна школа. 1993. № 10. С. 2–6.
4. Законодавство України у сфері освіти та професійного навчання. Київ: Парламентське видавництво, 2013. 376 с.
5. Кизенко В. Технологічний підхід до реалізації профільного навчання: психодидактичний ракурс. *Folia Comeniana* : Вісник Польсько-української наук.-дослід. лабораторії психодидактики імені Я.-А. Коменського / [гол. ред. Осадченко І. І.]. Умань, 2017. С. 42–45.
6. Кизенко В. І. Відбір змісту освіти для старшої школи й відображення його у програмах і підручниках. Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2015. Вип. 15, ч. 1. С. 276–288.
7. Косянчук С. В. Соціалізація та самовизначення особистості: апгрейдери процесу реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Переяслав-Хмельницький, 21 берез. 2018 р. Київ: Талком, 2018. С. 138–141.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Грамота, 2012. 504 с.